بەیت و حەیران لە فۆلکلۆری کوردی دا… ڕەسوڵ بێسکۆنی

بنکەی ڕۆشنبیری وهونەری لەڕانیه، چەند ڕۆژێك لەمەوبەر بەدیاری کراوی،لە17-6-2022 لەئێوارەیەکی ڕەنگاڵەیدا ئاهەنگێکی خۆش و پڕسۆزی بۆ(دووەمین دیداری بەیت و حەیران)سازکردبوو، بەشداری چەندین بەیتبێژ و حەیرانبێژی باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئاهەنگەکەیان جوانتر ڕازاندەوە، هەرچەندە من شارەزا و پسپۆڕی بواری هونەرنیم، بەڵام لەژێر ڕۆشنایی فەرمودەو بیروڕای ئەو شارەزایانەی دەربارەی ئەم بابەتە دواون، بۆ گرنگی پێدانی زیاتری بابەتەکە، دەمەوێت بەم بۆنەیەوە هەندێك باری سەرنجی خۆم دەرببڕم.

دیارە هەڵکەوتە و سروشتی ڕازاوەی کوردستان، ئەم نیشتمانەی کردووە بەمەڵبەندی بەزم و ئاوازو گۆرانی، لەهەر ناوچەیەکی ئەم نیشتمانە خۆشەویستە سەرنج بدەی ئاوازو گۆرانی و بەیت و حەیران دەبیسترێت، سروشت و هەڵکەوتەی هەرناوچەیەك لەکوردستان شێوازێکی تایبەتی لەموزیکی کوردستان بەدیهێناوە، کەلەلایەن کەسانی نەخوێندەوار گوتراوەو دواتریش لەڕێگای چڕینەوە لەنەوەیەك بۆ نەوەیەکی دیکە گوازراوەتەوە و لەڕابردوویەکی زۆر دوورەوە بەئاوازخوێنانی ئەمڕۆ گەیشتووە، ئەمانە گەنجینەیەکی بەنرخن، سەرەڕای بەرزی هونەرێکە وشەگەلی زۆر ڕەسەنیان لەفەوتان پاراستووە، هەرئەمەش وای لەزانای بەرزی ئەڵمانی (ئۆسکارمان) کردووە، بەسەرسامیەوە بڵێت:"پیاو واقی وڕدەمێنێ لەوە کەکوردەکان چۆن توانیویانە پارچە هەڵبەستەکانیان دەماودەم وا باش بەوردی و باشی بگێڕنەوە."

ئەگەر لەئاوازی کوردیدا بەیت و حەیران و لاوك و لاوژەو بەستەو مەقام و گۆرانی جۆراوجۆرهەبن، ئەوا بێشك لەگۆرانییە کوردییەکان، تایبەتمەندی هەندێ ناوچەیان هەیە، وەك: لەهەورامان هۆرە، سیاوچەمانەو گۆرانی و ئاوازی لوڕستان…هتد، لەوێ لەدایك بوون و هەرلەوێش دەگوترێنەوە، سەبارەت بەحەیران و بەیتیش ڕای جۆراوجۆرهەیە، هەندێ کەس پێیان وایە حەیران تایبەتی دەشتی هەولێرەو بەیت لەموکریان لەدایك بووە، هی واش هەن پێیان وایە: وڵاتی ڕەسەنی حەیران دزەییاتی و گەردیاتییە، لەوێوە پەڕیوەتەوە بۆ ناوچە شاخاوییەکانی سۆران و موکریان، ئەوە زیاتر مەڵبەند و سەرچاوەی بەیتی کوردین، نەك حەیران، هەندێکیش دەڵێن: حەیران لەموکریان سەری هەڵداوە و گەشەی کردووە و بەناوچەکانی تردا

بڵاوبۆتەوە.
بێگومان ئەو دابەشكردنە ناوچ□ی□ زیاتر لەڕوانگەی ئەمڕۆوە بەپێی جوگرافیای كوردستان سەیردەكرێ، بەبێ ئاوڕدانەوە لەمێژوو و ڕابردووی ئەم نەتەوەیە، كەسەردەمانێك كورد بەبێ هیچ لەمپەرێكی سیاسی توانیویانە گەرمێن و كوێستان بكەن و شتێك بەناوی سنوورنەبووە، وەك ئەوەی ئەمڕۆ لەنێوان بەشەكانیداهەیە، هەردوور نەڕۆین سەدەیەك لەمەوبەر، ئەو خێڵەكوردە كۆچەریانەی زستانان لەدەشتی هەولێر ژیاون، لەوەرزی خێڵ بەرەوژوودا بۆ ناوچەكانی تری ڕۆژهەڵاتی كوردستان هەڵكشاون و لەوەرزی دواتر گەڕاونەتەوە گەرمیان و پێ دەشتەكان، بەمەش دەشتی هەولێر و موكریان و گەرمیان و كوێستان تێكەڵ بەیەك دەبوون، كەنەتەوە هەر یەك نەتەوە و داب و نەریت و كەلتوور، یەك داب و نەریتە، بەسانایی لەیەكیان وەردەگرت.
بەوپێیە، ئەگەر ئەمڕۆ، ناوچە جۆراوجۆرەكانی كوردستان هەر كامە و لەڕووی كۆمەڵێك دابونەریتەوە لێك جیاوازن، ئەوە هۆكاری ئەو سنوورە دەستكردانەیە، ئەگینا لانیكەم لەداهێنان و بنەما كولتوورییەكاندا، دەگەڕێنەوە سەر یەك بنەماو بنچینە و هەمووان لەدروستكردنی ئەو شتەدا، كەناوی لێ دەنرێ فۆلكلۆر و كەلەپووری كوردەواری، دەستیان هەبووە، چونكە سەردەمانی پێش دابەشبوونی كوردستان، خەڵكی ئەو ناوچە لێكدابڕاوانەی ئێستا، بەبێ كۆسپ و لەمپەر هاموشۆی یەكتریان كردووە.
ئەدەب و هونەرو ئاوازی كوردستان، مێژووی سەرچاوەكەی دێرینە و بۆ سەردەمێكی دووردەگەڕێتەوە، پێویستە شارەزا و پسپۆڕانی ئەم بوارە توێژینەوەی وردی لەسەربكەن و لایەنە شاراوەكانی بدۆزنەوە و بۆمان ڕوون بكەنەوە، ئەگینا هەركەس لەبەرخۆیەوە تایبەتمەندی هەریەك لەبەیت و حەیران و لاوژە و مەقام و لایەنەكانی تر بۆ ناوچەكەی خۆی بگێڕێتەوە، بۆ خۆمان هونەری نەتەوەی خۆمان دەشێوێنین و ئەوەی دوژمن پێی نەكراوە تێكی بدات، خۆمان تێكی دەدە‌ین، بەگێڕانەوەی سەرچاوەی هەریەك لەم ستران و ئاوازانە بێ لێكۆڵینەوە زیان بەهونەرەكەمان دەگەیەنین، كێ ئەو زانیاریەی پێداون، كەحەیران سەرچاوەكەی دەشتی هەولێر و بەیت سەرچاوەكەی موكریانە، ئەگەر لەم بابەتە وردبینەوە زۆر ئاڵۆز و ماندووكەرە، تەنیا توێژینەوە ئەمەمان بۆ ساغ دەكاتەوە، بنەما و سەرچاوەی ئەو ئاوازانە چۆن و لەكوێ سەریهەڵداوە، بۆ وێنە دەڤەری ڕاپەڕین یان هەرێمی (بیتوێن و پشدەر)، هەرچەندە واباوە سەربە موكریانی گەورەیە‌ و بە(موكریانی چكۆڵە)ی ناودەبەن، بەڵام باواش بێت، ئەم دەڤەرە خۆی بەشێكی هەرە گرنگی كوردەواریە، لەباری كەلەپوور و فۆلكلۆرەوە ئێجگار دەوڵەمەندە، بەداخەوە تا ئێستا بەوجۆرەی شایانی بووە لێی

نەکۆڵراوەتەوە و وەك پێویست ئاوڕی لێنەدراوەتەوە و نەناسراوە، ئەگینا زۆربەی بەیتە کوردییەکانی وەك: (بەیتی قەروگوڵەزەر، بەیتی کاکە میروکاکە شێخ، بەیتی شێخ فەرخ وخاتوون ئەستی، بەیتی خوڕشیدی خاوەر)، تەنانەت بەیتی ئاسۆسی کەسەید عەلی سەردەشتی دانەرەکەیەتی شوێن و جێگا و کەرەستەی هەرێمی بیتوێنە، هەروەها بەیتەکانی (باپیر ئاغای مەنگوڕ، ئاوڕەحمان پاشای بابان، شاییە ئەجندان، بەیتی پیوازان، نازوخدر، شاییە دۆڵەبیە، ڕاوێ پاشای، بەیتێ داران، بەیتێ کیسەڵی و زۆری تریش)، هەموویان تایبەت بەم ناوچەیەن و عەلی بەردەشانی لەئاهەنگی خۆش و کەش و ڕیتمی تایبەت بەخۆی وتوونی و دواتر کەوتوونە سەرزاران و بەزۆر ناوچەی کوردستاندا بڵاوبوونەوە، ئەگینا سەرچاوەکەیان لەم دەڤەرە هەڵقڵیوە، لەراستیدا ئەمانە هەموویان بەشێکن لەمێژوو و فەرهەنگی ئەم ناوچەیە و باسی دابونەریتی کۆنی ئاهەنگی خۆشی و ڕووداوی کارەستباردەکەن، لەگەڵ ئەوەشدا ناخوازم کەس بەم شێوەیە بدوێ، تەنیا ئەوەی مەبەستمە بەساغ کردنەوەی فۆلکلۆروهونەرو ئاوازوگۆرانی نەتەوەکەمان سوودی زۆر بەفەرهەنگی نەتەوەکەمان دەگەیەنین.

ڕەسوڵ بۆسکێنی